

Ratni zločini u Rimskom statutu Međunarodnog krivičnog suda

Miodrag N. Simović¹, Vladimir M. Simović², Milena Simović³

¹Akademik prof. dr, potpredsjednik Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i redovni profesor Pravnog fakulteta u Banjoj Luci, dopisni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine i inostrani član Ruske akademije prirodnih nauka, Banjaluka, Bosna i Hercegovina, vlado_s@blic.net

²Doc. dr, tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine i docent Fakulteta za bezbjednost i zaštitu u Banjoj Luci, Banjaluka, Bosna i Hercegovina

³Prof. dr, zamjenik direktora u Sekretarijatu za zakonodavstvo u Vladi Republike Srpske i Vanredni profesor na Fakultetu za bezbjednost i zaštitu u Banjoj Luci, Banjaluka, Bosna i Hercegovina

Sažetak: Inicijativa za postojanje stalnog međunarodnog krivičnog suda koji bi bio nadležan za najteže zločine na teritorijama država članica Ujedinjenih nacija - prisutna je odavno u međunarodnoj krivičnoj javnosti. Ideja je pretvorena u stvarnost tek stupanjem na snagu Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda. Ovaj statut je međunarodni ugovor kojim je stvoren Međunarodni krivični sud. Statut određuje jurisdikciju, strukturu i funkcije ovog suda i stavlja mu u nadležnost krivična djela genocida, zločine protiv čovječnosti, ratne zločine i agresiju. Rimski statut podsjeća da je dužnost svake države provoditi svoju nadležnost u krivičnim stvarima nad onima koji su odgovorni za počinjenje međunarodnih zločina. Isto tako, naglašava da Međunarodni krivični sud dopunjuje nacionalnu nadležnost u krivičnim stvarima. Trebalo bi da države članice Skupštine država stranaka osiguraju učinkovitu istragu i prema potrebi progon počinilaca krivičnih djela iz nadležnost Međunarodnog krivičnog suda, i to bez uplitanja u nadležnost ovog suda.

Ključne riječi: ratni zločin, Međunarodni krivični sud, Rimski statut, Ženevske konvencije, krivično djelo.

Datum prijema rada: 28. decembar 2013.

Datum odobrenja rada: 19. novembar 2014.

1. UVODNE NAPOMENE

Ratni zločin u najširem smislu označava svako ono krivično djelo koje predstavlja povredu ratnog, odnosno međunarodnog krivičnog prava. Međunarodne konvencije pod time podrazumijevaju „povrede zakona i običaja rata”, što uključuje ubistva, zlostavljanje i deportaciju civilnog stanovništva u logore za prisilni rad, ubistva i zlostavljanje ratnih zarobljenika, ubistva talaca i uništenje gradova i naselja koje nije opravdano vojnim potrebama.

Ratni zločini su definisani u članu 8 Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda¹. Radi o složenoj dispoziciji krivičnopravne norme, pa se razlikuje više oblika ovog teškog krivičnog djela. Djelo se sastoji iz različitih djelatnosti koje su izvršene kao dio plana ili politike ili ako je taj zločin izvršen masovno. To su uopšteno nasilne radnje koje povređuju temeljne vrijednosti ljudskog bića (život, slobodu, dostojanstvo, zdravlje), počinjeni od strane većeg broja ljudi koji mogu, ali ne moraju pripadati državnom aparatu i protiv civilnog stanovništva. Ratni zločini su vezani uz po-

jam ratnog prava, tj. pravila koje države moraju poštovati u primjeni sile u cilju ograničavanja patnji uzrokovanih oružanim sukobima, odnosno u cilju uspostavljanja minimalnih načela čovječnosti i ličnog dostojanstva. Ovi zločini mogu da budu izvršeni i u međunarodnom i u unutrašnjem oružanom sukobu.

Međunarodni krivični sud² je nadležan da postupa u odnosu na ratne zločine posebno kada su oni počinjeni kao dio plana ili politike ili u velikom broju slučajeva. Ratnim zločinom se, u duhu Rimskog statuta smatra: (a) ozbiljno kršenje Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949. godine, tačnije postupci protiv lica ili imovine zaštićenih odredbama određene Ženevske konvencije; (b) druge ozbiljne povrede zakona i ratnih običaja koji se primjenjuju u međunarodnom oružanom sukobu, a prema utvrđenim pravilima međunarodnog prava; (c) u slučajevima oružanog sukoba koji nije međunarodnog karaktera, ozbiljna kršenja člana 3 zajedničkog za četiri Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine, bilo koje od krivičnih djela počinjenih protiv

¹ U daljnjem tekstu: Rimski statut.

² U daljnjem tekstu: ICC (International Criminal Court).

lica koja nisu uzimala aktivno učešće u neprijateljstvima, uključujući pripadnike vojnih snaga koji su položili oružje i one koji su van borbe zbog bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili ma kog drugog razloga i (d) druge ozbiljne povrede zakona i običaja do kojih dođe u oružanim sukobima koji nisu međunarodnog karaktera, a koje povrede su predviđene odgovarajućim odredbama međunarodnog prava.

2. ZNAČENJE POJMA RATNOG ZLOČINA

Složenost pojma ratnog zločina ogleda se i u tome što se radi o krivičnom djelu blanketnog karaktera čiji se pun smisao i domašaj može shvatiti tek konsultovanjem većeg broja drugih pravila međunarodnog prava. Ali, za razliku od krivičnog prava u nacionalnim jurisdikcijama, gdje se ovo pitanje rješava jednostavnim utvrđivanjem sadržaja norme koja se nalazi u zakonu, kod ratnih zločina je ovo pitanje daleko složenije.

Pojam od ključne važnosti u članu 8 Rimskog statuta je oružani sukob. Važno je razlikovanje na međunarodni i unutrašnji oružani sukob. Prvo pitanje je usmjereno na to šta je, a šta nije međunarodni oružani sukob? Pozitivne definicije oružanog sukoba u međunarodnom pravu nema. Član 8 Rimskog statuta odražava tzv. *two box approach* razlikujući međunarodni (st. a i b) i unutrašnji oružani sukob (st. c i e)). Međunarodni značaj sukoba ocjenjuje se od slučaja do slučaja u konkretnom predmetu. To je od ključne važnosti za položaj zaštićenih osoba prema Ženevskim konvencijama. U slučaju unutrašnjih oružanih sukoba potrebno je razlikovati građanski rat od obične pobune. Da li se neki unutrašnji oružani sukob može podvesti pod jedan ili drugi pojam, zavisi od kriterijuma kao što su: intenzitet oružanih akcija i obim angažovanih snaga, a zatim trajanje akcija i njihovog teritorijalnog obima. U vezi sa ovim shvatanjem, treba imati u vidu odredbu člana 8 stav 2 tačka (f) Rimskog statuta prema kojoj se odredbe tačke (e) istog člana (druge ozbiljne povrede zakona i običaja rata u oružanim sukobima unutrašnjeg karaktera) primjenjuju na oružane sukobe na teritoriji države kada dođe do dužeg oružanog sukoba između vladinih organa i organizovanih oružanih grupa ili između takvih grupa.

Prema stavu 1 člana 8 Rimskog statuta, ICC je nadležan za ratne zločine, a „posebno kada su ti zločini počinjeni kao dio plana ili politike ili kao dio masovnog izvršenja tih zločina”. Ova odredba, dakle, uspostavlja nadležnost ICC za sve ratne zločine ali su oni od značaja za ICC, prije svega, onda kada su učinjeni kao dio plana ili politike ili su dio masovnog vršenja takvih krivičnih djela. Statut, u vezi s tim, ratne zločine najprije definiše kao teške povrede Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949. godine, a to su: Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu; Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru; Konvencija o postupanju sa ratnim zarobljenicima i Konvencija o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata.

Teškim povredama ovih konvencija smatra se svaka od navedenih radnji izvršenja, kada je učinjena protiv lica ili

imovine koje štite odredbe neke od navedenih konvencija. Riječ je o sljedećim radnjama: hotimično ubijanje; mučenje ili nečovječno postupanje, uključujući biološke opite; hotimično izazivanje velike patnje ili ozbiljne tjelesne povrede ili narušavanja zdravlja; velika razaranja i prisvajanje imovine, koji nisu opravdani vojnom nuždom i sprovode se nezakonito i obijesno; prisvajanje ratnog zarobljenika ili drugog zaštićenog lica da služi u snagama neprijateljske sile; hotimično lišavanje ratnog zarobljenika ili drugog zaštićenog lica prava na pravičan i uredan sudski postupak; protivzakonita deportacija ili preseljenje ili protivzakonita internacija i uzimanje talaca.

Pored kršenja pomenutih Ženevskih konvencija, Rimski statut za slučaj međunarodnih oružanih sukoba inkriminiše i radnje izvršenja koje predstavljaju druge teške povrede zakona i običaja koji važe u tim sukobima. Spisak ovih radnji je najduži u članu 8 Statuta. Riječ je o sljedećim radnjama izvršenja: namjerno usmjeravanje napada protiv civilnog stanovništva ili protiv pojedinačnih civilnih lica koja nisu direktno umiješana u sukob; namjerno usmjeravanje napada na civilne objekte, tj. na objekte koji nisu vojni ciljevi; namjerno usmjeravanje napada na osoblje, instalacije, materijale, jedinice ili vozila uključena u humanitarnu pomoć ili mirovnu misiju u skladu sa Poveljom UN, sve dotle dok imaju prava na zaštitu ili pružaju pomoć civilima ili civilnim objektima po međunarodnim zakonima koji važe za oružane sukobe; započinjanje napada, znajući da će takav napad prouzrokovati stradanja ili nanošenje povreda civilima ili nanošenje štete objektima ili da će uzrokovati velika, dugotrajna i ozbiljna oštećenja životne sredine, što bi bilo očigledno nesrazmjerno u odnosu na očekivani, konkretan i neposredni vojni učinak; napad ili bombardovanje, bilo kojim sredstvima, gradova, sela, boravišta ili građevina koji nisu branjeni ili koji nisu vojni objekti; ubijanje ili ranjavanje vojnika koji je položio oružje ili više nema namjeru da se brani, a to je učinio sa ciljem da se preda; zloupotreba zastave za primirje, zastave ili vojnog obilježja i uniforme koje pripadaju neprijatelju ili Ujedinjenim nacijama, kao i zloupotreba karakterističnih amblema definisanih Ženevskim konvencijama, a koja su imala za posljedicu izazivanje smrti ili teških tjelesnih povreda; neposredno ili posredno preseljenje dijela stanovništva, od strane okupacione sile, na teritoriju koju je ona okupirala: namjerni napad na vjerske, obrazovne, umjetničke ili naučne objekte ili objekte koji se koriste u dobrotvorne svrhe, spomenike, bolnice i mjesta gdje se sakupljaju bolesni i ranjeni, pod uslovom da to nisu vojni ciljevi; podvrgavanje lica, koja su zatočena i pod vlašću su protivničke strane, fizičkom sakaćenju ili medicinskim ili naučnim eksperimentima ma koje vrste koji nisu opravdani medicinskim, stomatološkim ili bolničkim liječenjem te osobe, niti su izvedeni u njegovom interesu, a koji mogu da uzrokuju smrt ili ozbiljno ugrožavanje zdravlja te osobe ili osoba; ubijanje ili ranjavanje izdajnika koji pripadaju neprijateljskom narodu ili vojsci; objavljivanje da se prema

neprijatelju neće postupati s milošću; uništavanje ili konfiskacija neprijateljske imovine, osim ukoliko to strogo ne zahtijevaju potrebe rata; ukidanje i suspendovanje prava i zabrana učešća u postupku pred sudom državljanima neprijateljske strane; prinuđivanje pripadnika neprijateljske strane da učestvuju u ratnim operacijama, uperenim protiv njihove zemlje, čak i ako su bili u službi strane s kojom se ratovalo prije otpočinjanja rata; pljačkanje gradova i drugih naselja, čak i ako su ona osvojena u napadu; korišćenje otrova i sredstava koja u sebi sadrže otrovne supstance; korišćenje zagušljivaca, otrovnih i drugih gasova, kao i svih drugih sličnih tečnosti, materija ili izuma; korišćenje municije koja se lako rasprskava u ljudskom tijelu, kao što su meci sa čvrstom čauirom koja ne pokriva u potpunosti sredinu metka i/ili je pokrivena ali sa zasjecima; korišćenje oružja, projektila, materijala i metoda ratovanja koji su takve prirode da mogu uzrokovati teške povrede ili nepotrebne patnje ili se njima krši međunarodno pravo oružanog sukoba, pod uslovom da su takva oružja, projektili, materijali i metodi ratovanja zabranjeni i uključeni u aneks Rimskog statuta amandmanom, a u skladu sa odgovarajućim odredbama; narušavanje ličnog dostojanstva, a posebno ponižavajuće i degradirajuće postupanje; izvršenje krivičnog djela silovanja, seksualno ropstvo, prisiljavanje na prostituciju i nasilnu trudnoću, kako je definisano u članu 7 stav 2 (f), prisilnu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik seksualnog zlostavljanja koji se definiše kao ozbiljno kršenje Ženevskih konvencija; iskorišćavanje civila ili nekih drugih kategorija zaštićenih lica, da bi se povratile određene zone, oblasti ili da bi se određene vojne snage zaštitile od vojnih operacija; namjerni napadi na objekte, medicinske jedinice, transportna sredstva i medicinsko osoblje koje koristi očigledne oznake precizirane u Ženevskim konvencijama u skladu sa međunarodnim pravom; namjerno pribjegavanje izgladnjavanju civila kao metode ratovanja, baziranom na lišavanju namirnica neophodnih za njihov opstanak, uključujući namjerno sprječavanje dijeljenja minimalnih porcija preciziranih Ženevskim konvencijama; regrutovanje ili na bilo koji drugi način stavljanje u vojnu službu djece ispod 15 godina starosti u nacionalne oružane snage ili njihovo korišćenje za aktivno učestvovanje u borbi.

Navedene radnje izvršenja, kako u slučaju teških povreda Ženevskih konvencija, tako i u slučaju drugih teških povreda zakona i običaja ratovanja, mogu se učiniti u međunarodnim oružanim sukobima. Od njih treba razlikovati radnje izvršenja ovog krivičnog djela koje Statut propisuje za slučaj unutrašnjeg oružanog sukoba. U tom slučaju, pravi se razlika između ozbiljnih povreda člana 3 zajedničkog za sve četiri Ženevske konvencije i drugih ozbiljnih povreda zakona i običaja koji se primjenjuju u oružanim sukobima nemeđunarodnog karaktera.

U prvom slučaju, ozbiljnim povredama člana 3 smatraju se djela počinjena protiv lica koja ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima, u koja spadaju i pripadnici oružanih snaga koji su položili oružje, kao i oni pripadnici tih snaga

koji su stavljeni van stroja usljed bolesti, rana, zatočeništva ili bilo kog drugog razloga. Riječ je o sljedećim radnjama izvršenja: nasilje nad životom i tijelom, posebno ubistvo u svakom obliku (kvalifikovano i privilegovano ubistvo), sakaćenje, okrutno ponašanje i mučenje; narušavanje ličnog dostojanstva, a naročito ponižavajućim i degradirajućim postupanjem; uzimanje talaca; donošenje presuda i izvršenje smrtno kazne bez prethodne objave presude od strane legitimno konstituisanog suda, koji bi obezbijedio sve zakonske garancije koje su uopšte predviđene kao neophodne u svakom sudskom postupku.

U drugom slučaju, ozbiljnim povredama zakona i običaja koji se odnose na oružane sukobe koji nemaju međunarodni karakter, a ne odnosi se na unutrašnje nemire i sukobe, kao što su pobune, pojedinačni i sporadični akti nasilja ili na druge akte slične prirode, smatraju se sljedeće radnje izvršenja: namjerno usmjeravanje napada na civilno stanovništvo ili na civile koji nisu uzimali aktivnog učešća u neprijateljstvima; namjerno usmjeravanje napada na objekte, materijale, medicinske jedinice, transportna sredstva i medicinsko osoblje koje nosi očigledno istaknute oznake precizirane u Ženevskim konvencijama, u skladu sa međunarodnim pravom; namjerno usmjeravanje napada na osoblje, instalacije, materijale, jedinice ili vozila humanitarne pomoći ili mirovne misije u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija, za vrijeme dok pružaju zaštitu i pomoć civilima ili civilnim objektima po zakonu o oružanom sukobu; namjerno usmjeravanje napada na religijske, obrazovne, umjetničke i naučne objekte, kao i objekte za dobrotvorne svrhe, istorijske spomenike, bolnice i mjesta gdje su skupljeni ranjeni i bolesni, pod uslovom da ne predstavljaju vojne ciljeve; pljačkanje naselja ili mjesta, čak i kada su ona osvojena u napadu; silovanja, seksualno ropstvo, prisiljavanje na prostituciju, nasilnu trudnoću, kako je definisano u članu 7 stav 2 (f), prisilnu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik seksualnog zlostavljanja definisan kao teško kršenje člana 3 zajedničkog za sve četiri Ženevske konvencije; regrutovanje ili na bilo koji drugi način stavljanje u vojnu službu djece ispod 15 godina starosti u nacionalne oružane snage ili njihovo korišćenje za aktivno učestvovanje u borbi; naređenje za premeštaj civilnog stanovništva kao posljedica vođenja oružanog sukoba, osim ako to ne zahtijevaju sigurnost civila ili neophodni vojni razlozi; podmuklo ubijanje ili ranjavanje boraca protivničke strane; objavljivanje da se prema neprijatelju neće postupati s milošću; podvrgavanje zarobljenika fizičkom sakaćenju ili medicinskim ili naučnim eksperimentima ma koje vrste koji nisu opravdani medicinskim, stomatološkim ili bolničkim liječenjem te osobe, niti su izvedeni u njenom interesu, a koji mogu da uzrokuju smrt ili ozbiljno ugroze zdravlje te osobe ili osoba; uništavanje ili oduzimanje imovine neprijateljske strane, osim kada je takvo uništavanje ili oduzimanje bilo neophodno i opravdano nužnošću sukoba.

I u jednom i u drugom slučaju Statutom je propisano da se njegove odredbe ne odnose na oružane sukobe koji

nisu međunarodnog karaktera, pa se stoga ne primjenjuje na situacije unutrašnjih nemira i sukoba, kao što su pobune, pojedinačni i sporadični akti nasilja ili drugi slični akti. Ovaj stav se primjenjuje na oružane sukobe koji se odvijaju na teritoriji države na kojoj je u toku produženi oružani sukob između organa vlasti i organizovanih oružanih grupa ili između samih grupa.

Biće krivičnog djela iz člana 8 Rimskog statuta je blanke karakteru, jer u svakom konkretnom slučaju upućuje na primjenu odredbi odgovarajuće Ženevske konvencije, ali ne samo njih već, kod određenih oblika ovog krivičnog djela, i drugih zakona i običaja rata. Niz je drugih međunarodnih pravnih dokumenata kojima se utvrđuju pravila ratovanja, od kojih treba pomenuti Pravila o zakonima i običajima vođenja rata kao aneks uz Hašku konvenciju iz 1907. godine, Konvenciju o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba (Konvencija iz 1954. godine), Desetu hašku konvenciju iz 1907. i Ženevske konvencije o ranjenicima i bolesnicima iz 1929. godine.

3. KRŠENJA MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA

Ne predstavlja svako kršenje međunarodnog humanitarnog prava krivično djelo ratnog zločina. Da bi se smatralo ratnim zločinom, kršenje mora povlačiti, prema običajnom ili ugovornom pravu, individualnu krivičnu odgovornost osobe koja krši pravilo. Krivična djela ratni zločini su ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja su počinjena u međunarodnim ili unutrašnjim oružanim sukobima i povlače individualnu krivičnu odgovornost.

Svaka od četiri Ženevske konvencije sadrži odredbe o „teškim povredama” koje izričito inkriminišu najozbiljnija teška kršenja pravila propisana u konvencijama. Spisak teških povreda iz Ženevskih konvencija proširen je u Dopunskom protokolu I. Odredbe teških povreda smatraju se dijelom međunarodnog običajnog prava. ove odredbe odnose se samo na kršenja počinjena tokom međunarodnog oružanog sukoba i protiv osoba koje se zaštićene Ženevskim konvencijama. Zaštićene osobe po Ženevskim konvencijama uključuju civile i borce. Zaštićeni civili su ona lica koji su u rukama neprijateljske strane. Zaštićeni borci su ona lica koja su označena kao ratni zarobljenici.

4. ODREDBE VEZANE ZA KRIVIČNA DJELA RATNIH ZLOČINA

ICC je nadležan je za procesuiranje krivičnih djela ratnih zločina, uključujući: teške povrede Ženevskih konvencija, teška kršenja zakona ili običaja međunarodnih oružanih sukoba, teška kršenja zajedničkog člana 3 počinjena u unutrašnjem oružanom sukobu, te teška kršenja zakona ili običaja unutrašnjih oružanih sukoba. Značajno je da Rimski statut održava jasnu razliku između onih krivičnih djela ratnih zločina koji su zabranjeni u međunarodnim oružanim sukobima i onih koji se mogu primijeniti u unutrašnjim oružanim sukobima.

Zajednički elementi krivičnih djela ratnih zločina su oni koji se moraju dokazati u svakom pojedinačnom slučaju, na primjer ubistvo, mučenje, silovanje itd. Ovo su zakonski elementi koji čine krivično djelo ratnim zločinom. Na osnovu ovih elemenata, krivična djela počinjena u toku rata razlikuju se od krivičnih djela počinjenih u vrijeme mira.

Elementi nabrojani i opisani u nastavku čine zajedničke elemente krivičnih djela ratnih zločina. Ti elementi su: (1) oružani sukob: morao je postojati oružani sukob u vrijeme i mjestu počinjenja navodnih djela; (2) zaštićene osobe: žrtva mora biti zaštićena prema međunarodnom humanitarnom pravu; (3) veza: mora postojati dovoljna veza između krivičnog djela za koje se optuženi tereti i oružanog sukoba; (3) važeće međunarodno humanitarno pravo: kršenje mora biti povreda običaja ili ugovora međunarodnog humanitarnog prava koji obavezuje optuženog; (4) ozbiljnost: kršenje mora biti teško i uključivati ozbiljne posljedice za žrtvu; (5) individualna krivična odgovornost: kršenje mora povlačiti individualnu krivičnu odgovornost osoba koje krše propis; (6) svijest: potrebno je dokazati da je optuženi bio svjestan postojanja oružanog sukoba. Svi ovi elementi razlikuju krivična djela ratnih zločina od krivičnih djela opšteg kriminaliteta.

4.1. Oružani sukob

Osnovni uslov za krivična djela ratnih zločina je da je djelo počinjeno tokom oružanog sukoba. Za procesuiranje krivičnih djela mora se pokazati da je sukob ili međunarodnog (za odredbe teških povreda) ili unutrašnjeg karaktera (za potrebe Dopunskog protokola II). Međunarodni oružani sukob definiše se kao pribjegavanje oružanoj sili između država, a unutrašnji kao dugotrajno oružano nasilje između organa vlasti i organizovanih oružanih grupa ili između nevladinih oružanih grupa u okviru države. Oružani sukob može postati mješoviti sukob koji je istovremeno međunarodnog i unutrašnjeg karaktera ako: druga država sopstvenim trupama interveniše u sukobu ili neki od učesnika u unutrašnjem oružanom sukobu djeluju u ime te druge države.

Oružani sukob postoji svuda gdje se pribjeglo oružanoj sili između država ili produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa ili pak između takvih grupa unutar jedne države. Međunarodno humanitarno pravo primjenjuje se od početka takvih oružanih sukoba sve do poslije prestanka neprijateljstava, odnosno sve do zaključenja mira ili, u slučaju unutrašnjih sukoba, sve dok se ne pronađe mirno rješenje. U oba slučaja, međunarodnom i unutrašnjem oružanom sukobu, nije potrebno da obje grupe primjenjuju silu. Oružani sukob uključuje invaziju koja ne naiđe na otpor, zračno bombardovanje ili neovlašćen prelazak granice od strane oružanih snaga.

U unutrašnjim oružanim sukobima situacije koje uključuju unutrašnje neredne i tenzije, kao što su pobune, izolovana i sporadična djela nasilja ili i nemira ne pred-

stavljaju oružani sukob. Unutrašnji nered mora se podići na nivo „produženog oružanog nasilja” za primjenu međunarodnog humanitarnog prava. U situacijama unutrašnjeg nereda, za ocjenu da li oružano nasilje ima karakter oružanog sukoba, treba uzeti u obzir: dugotrajni karakter oružanog sukoba, njegov intenzitet i stepen organizovanosti strana učesnika.

Oružani sukob je međunarodni ako se odvija između dvije ili više država. Međutim, unutrašnji oružani sukob može postati međunarodni (ili, zavisno od okolnosti, može istovremeno biti međunarodni i unutrašnji oružani sukob) ako: druga država sopstvenim trupama interveniše u sukobu ili neki od učesnika u unutrašnjem oružanom sukobu djeluju u ime te druge države.

4.2. Zaštićene osobe i imovina prema međunarodnom humanitarnom pravu

Generalno, zaštićene osobe uključuju: civile, ratne zarobljenike, te borce koji se više ne mogu boriti zbog bolesti, ranjavanja ili su brodolomci. Osobe koje nemaju pravo na zaštitu prema Ženevskim konvencijama I, II i III nužno spadaju u okvir Ženevske konvencije IV, koja se primjenjuje na civile. U slučaju dileme kada je u pitanju status osobe, ta osoba se smatra civilom.

Određena imovina i prava na imovinu takođe su zaštićeni sporazumima baziranim na međunarodnom humanitarnom pravu. Generalno, zaštićena imovina uključuje: kulturna dobra, druge civilne objekte i vojne medicinske objekte i sanitetska vozila. Suprotno tome, neka djela, kao što je uništavanje vojnih objekata ili ubijanje neprijateljskih snaga u borbi u skladu sa mjerodavnim pravom o oružanim sukobima, nisu krivična djela ratni zločini.

Ženevska konvencija IV definiše „zaštićene osobe” kao one „u vlasti jedne strane u sukobu ili jedne okupacione sile čiji nisu državljani”. Izraz „u vlasti” koristi se u opštem smislu. Ne znači fizičko držanje zarobljenika, ali označava da je u pitanju civil na teritoriji koja je pod kontrolom suprotne strane u sukobu.

Civili koji direktno učestvuju u neprijateljstvima nisu zaštićeni od napada prema Dopunskom protokolu I. Zaštita koju član 51 stav 3 Dopunskog protokola I pruža civilima važi sve dok civili ne uzmu neposredno učešće u neprijateljstvima. Prema tome, da bi utvrdilo počinjenje krivičnih djela protiv civila, tužilaštvo mora dokazati da su žrtve zločina bili civili i da nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima.

Faktori koje treba uzeti u obzir prilikom određivanja statusa žrtve uključuju: djelovanje žrtve, da li je žrtva nosila oružje, te odjeća, starost i pol žrtve. Borci se mogu razlikovati po tome što nose uniformu ili barem neki znak raspoznavanja, te što otvoreno nose naoružanje. Iako pripadnost oružanim snagama može ozbiljno upućivati na to da žrtva direktno učestvuje u neprijateljstvima, ona nije pokazatelj koji bi sam po sebi bio dovoljan za takav zaključak.

4.3. Veza između krivičnog djela i oružanog sukoba

Nisu sva krivična djela izvršena tokom oružanog sukoba ili stanja okupacije krivična djela ratnog zločina. Samo djela koja su „usko povezana” sa oružanim sukobom čine krivično djelo ratni zločin. Oružani sukob ne treba biti uzrok izvršenja krivičnog djela. Kako bi utvrdio da li je krivično djelo usko povezano sa oružanim sukobom, tužilac mora u najmanju ruku dokazati da je oružani sukob „u znatnoj mjeri uticao na sposobnost počinioca da počinji zločin, njegovu odluku da ga počinji, način počinjenja zločina ili cilj s kojim je počinjen”. Dovoljno je ako je počinitelj djelovao u službi oružanog sukoba ili pod okriljem oružanog sukoba. Međutim, nije dovoljno samo pokazati da je krivično djelo izvršeno „u vrijeme trajanja oružanog sukoba” i/ili „u okolnostima djelomično uzrokovanim oružanim sukobom”. Relevantni faktori za ocjenu veze sa oružanim sukobom uključuju: status izvršioca i žrtve, da li je djelo u funkciji ostvarenja krajnjeg cilja vojnog pohoda, da li je djelo izvršeno u kontekstu službenih dužnosti počinioca, da li je djelo počinjeno uz pomoć drugih boraca ili po uputstvu vojnih vlasti.

Za elemenat veze nije potrebna striktna geografska veza između navodnog krivičnog djela i oružanog sukoba. Za krivična djela koja su počinjena van samih neprijateljstava (npr. daleko od prve linije), test je da li je djelo počinjeno u funkciji ili, u najmanju ruku, pod vidom situacije koja je posljedica borbenih djelovanja. Krivična djela moraju biti „u značajnoj mjeri povezana” s tim područjem, što u najmanju ruku obuhvata cjelokupnu teritoriju pod kontrolom zaraćenih strana.

4.4. Važeće međunarodno humanitarno pravo

Da bi se djelo smatralo krivičnim djelom ratnog zločina, mora postojati kršenje sporazuma ili običajnog međunarodnog humanitarnog prava koji je mjerodavan za djelo počinjeno od strane optuženog u vrijeme izvršenja tog djela. Dakle, tužilaštvo treba identifikovati koja je norma bila na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela i da li ta norma proizilazi iz sporazuma koji je ratifikovan ili iz običajnog prava.

4.5. Ozbiljnost - teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava

Statut propisuje da je samo „teško” kršenje zakona ili običaja rata u njegovoj nadležnosti i da samo takvo kršenje može rezultirati individualnom krivičnom odgovornošću. Ovaj uslov isključuje kršenje mnogih tehničkih propisa i drugih elemenata sadržanih u međunarodnom humanitarnom pravu. Kršenje međunarodnog humanitarnog prava je teško ako predstavlja povredu pravila koja štiti važne vrijednosti i povreda mora uključivati ozbiljne posljedice za žrtvu. Sve teške povrede Ženevskih konvencija smatraju se teškim kršenjem međunarodnog prava.

4.6. Individualna krivična odgovornost

Za koje god kršenje međunarodnog humanitarnog prava da se osoba tereti, da li na osnovu običajnog prava ili sporazuma, povreda prava mora zahtijevati individualnu krivičnu odgovornost. Nije neophodno da odredbe sporazuma izričito propisuju da povrede povlače krivičnu odgovornost, sve dok međunarodno običajno pravo podržava primjenu krivične odgovornosti. Na primjer, zajednički član 3 ne propisuje izričito individualnu krivičnu odgovornost. Pošto Dopunski protokol II ne propisuje izričito individualnu krivičnu odgovornost, teško kršenje određenih najvažnijih odredbi sankcionisano je odredbama Rimskog statuta, kako bi se odražavalo međunarodno običajno pravo.

4.7. Svijest o oružanom sukobu i statusu žrtve

Optuženi mora biti svjestan činjenica i okolnosti na osnovu kojih se utvrđuje postojanje oružanog sukoba (Rimski statut, član 8 stav 2 tač. a)–i)). Za krivična djela, prema zajedničkom članu 3, tužilaštvo takođe mora pokazati da je počinilac znao ili trebao da zna da žrtva nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima kada je djelo počinjeno (Rimski statut, član 8 st. 2 tač. c)–i)).

5. POJEDINAČNA KRIVIČNA DJELA RATNOG ZLOČINA

Zajednički član 3 i odredbe teških povreda Ženevskih konvencija među ključnim su odredbama relevantnih za ovo poglavlje. Cijeli niz drugih oblika kršenja međunarodnog humanitarnog prava³ takođe je inkriminisan prema međunarodnom običajnom pravu. Sva krivična djela opisana u ovom dijelu smatraju se teškim povredama Ženevskih konvencija kada njihovo izvršenje takođe ispunjava prethodno navedenih sedam elemenata. Ova krivična djela uključuju: hotimično lišavanje života; mučenje; nečovječno postupanje; hotimično nanošenje velikih patnji ili teških povreda tijela ili zdravlja; uništavanje i oduzimanje imovine širokih razmjera; prisiljavanje ratnog zarobljenika ili civila da služi u snagama neprijateljske sile; hotimično uskraćivanje prava ratnom zarobljeniku ili civilu na pravičan i redovan sudski postupak; protivpravna deportacija ili premještanje i protivpravno zatvaranje civila.

5.1. Seksualno nasilje

Iako silovanje i seksualno nasilje nisu navedeni kao teške povrede Ženevskih konvencija, za njih se podiže optužnica pred ICC kao dio nekoliko teških povreda koje su propisane Rimskim statutom. Seksualno nasilje može biti navedeno kao teška povreda putem mučenja, nehumanog postupanja i hotimičnog nanošenja velikih patnji. Sud takođe može proglasiti krivim optužene za seksualno nasilje, uključujući krivična djela počinjena protiv muškaraca - kao

³ Odredbe teških povreda Ženevskih konvencija inkorporirane su u Rimski statut. Na osnovu člana 5 stav 1 tačka c), ICC ima nadležnost za procesuiranje krivičnih djela ratnih zločina, što uključuje teške povrede Ženevskih konvencija.

teške povrede kroz nehumano postupanje i kroz hotimično nanošenje velikih patnji.

5.2. Hotimično lišavanje života

„Hotimično lišavanje života” kao teška povreda Ženevskih konvencija znači isto kao i „sve vrste ubistava”, navedene u zajedničkom članu 3. Elementi osnovnog krivičnog djela hotimičnog lišavanja života su u biti isti u zakonima koji proizilaze iz ugovornog i običajnog prava, kao i u krivičnom djelu zločini protiv čovječnosti. Osnovna obilježja ovih krivičnih djela su: žrtva je mrtva; radnja ili propust optuženog ili lica za čije radnje ili propuste optuženi snosi krivičnu odgovornost prouzrokovala je, tj. značajno pridonijela smrti; radnje ili propusti optuženog ili lica za čije radnje ili propuste optuženi snosi krivičnu odgovornost, izvršeni su sa namjerom da liše života ili nanesu teške tjelesne povrede ili tešku ozljedu za koje je objektivno mogao znati da bi mogle prouzrokovati smrt.

5.3. Mučenje

Mučenje kao teška povreda Ženevskih konvencija ima iste karakteristike kao i mučenje prema zajedničkom članu 3. Definicija osnovnog krivičnog djela je takođe ista kao i za mučenje kao krivično djelo zločin protiv čovječnosti. Mučenje je apsolutno zabranjeno - niko se ne smije podvrgnuti mučenju ni pod kakvim okolnostima. Elementi mučenja su: nanošenje, činjenjem ili nečinjenjem, teške tjelesne ili duševne boli ili patnje; djelo ili propust moraju biti namjerni i motiv djela ili propusta mora biti iznuđivanje informacija ili priznanja, kažnjavanje, zastrašivanje ili vršenje pritiska na žrtvu ili treću osobu ili diskriminacija, iz bilo kog razloga, žrtve ili treće osobe. Krivična djela seksualnog nasilja mogu predstavljati mučenje.

5.4. Nečovječno ili okrutno postupanje

„Nečovječno” postupanje je postupak koji nije čovječan. Nečovječno postupanje definiše se kao: namjerna radnja ili propust koji nanosi tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu ili predstavlja ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo i izvršena protiv zaštićene osobe (ako se krivično goni kao teška povreda). Stepenu tjelesne ili duševne patnje koji se traži za dokazivanje nečovječnog ili okrutnog postupanja *niži* je od stepena koji se traži za djelo mučenja, ali je *jednake visine* kao prag za dokazivanje optužbe za hotimično nanošenje teške patnje ili ozbiljne povrede tijela ili zdravlja, kao teške povrede Ženevskih konvencija. Djela koja čine nečovječno/okrutno postupanje uključuju: upotrebu živog štita ili prisilni rad. Okrutnim postupanjem se smatraju loši uslovi zatočeništva ili granatiranje civilnog grada.

Nečovječno i okrutno postupanje povezana su krivična djela koje propisuju različite odredbe Ženevskih konvencija. Materijalno, elementi krivičnog djela su isti. „Nečovječno postupanje” je teška povreda Ženevskih konvencija, a „okrutno postupanje” propisuje se zajedničkim članom 3.

5.5. Hotimično nanošenje velikih patnji ili teških tjelesnih povreda ili teško narušavanje zdravlja

Elementi ovog krivičnog djela sastoje se od namjernog činjenja ili nečinjenja u nanošenju teških duševnih ili tjelesnih patnji, teških tjelesnih ozljeda ili narušavanja zdravlja, uključujući i duševno zdravlje, počinjena protiv zaštićene osobe. „Patnje” uključuju moralne ili duševne, kao i tjelesne patnje. Riječi „velike” i „teške” zahtijevaju zaključak da konkretno djelo maltretiranja uzrokuje patnje ili povredu potrebnog stepena ozbiljnosti. Teška povreda ne mora biti uzrokom trajne i neizlječive povrede, ali mora uključivati povredu koja je teža od privremene ojađenosti, nelagode ili poniženja. Mora se raditi o povredi čija je posljedica dugotrajna i teško oštećenje sposobnosti osobe da vodi normalan i konstruktivan život. Ovo pitanje se mora procjenjivati od slučaja do slučaja, i to na osnovu konkretnih okolnosti.

Ovo krivično djelo razlikuje se od krivičnog djela nečovječnog postupanja jer zahtijeva tešku duševnu ili tjelesnu povredu. Djela u kojima se šteta koju uzrokuju odnosi samo na dostojanstvo neke osobe - ne svrstavaju se pod ovo krivično djelo.

5.6. Uništavanje i oduzimanje imovine širokih razmjera

Ova teška povreda obuhvata dva krivična djela: uništavanje imovine širokih razmjera i oduzimanje imovine širokih razmjera. Zabranjena je Ženevskom konvencijom IV. Da li je uništavanje ili oduzimanje imovine „širokih razmjera”, utvrdiće se na osnovu činjenica u konkretnom predmetu.

Prema Rimskom statutu, tužilaštvo mora dokazati da je uništavanje ili oduzimanje imovine „izvršeno bezobzirno”. Ženevske konvencije i Dopunski protokoli određuju različite vrste imovine koja je zaštićena od napada. Imovina koja uživa opštu zaštitu, u skladu sa Ženevskim konvencijama, uključuje vozila hitne pomoći, a član 18 Ženevske konvencije IV propisuje da civilne bolnice „ne mogu ni u kojoj prilici biti predmet napada, nego će ih strane u sukobu u svako doba poštovati i štiti”. Imovina koja je zaštićena na okupiranoj teritoriji propisana je članom 53 Ženevske konvencije, koji uključuje nepokretnu ili pokretnu imovinu koja pojedinačno ili skupno pripada privatnim licima, državi i drugim javnim ustanovama.

Da bi utvrdili da li je vlast okupacione sile stvarno uspostavljena i da li okupacija postoji u smislu izvršenja ovog krivičnog djela, sljedeće smjernice su od pomoći: okupaciona sila mora biti u mogućnosti da organe vlasti okupiranih teritorija, koji su morali biti onemogućeni u javnom funkcionisanju, zamijeni svojim organima vlasti; neprijateljske snage su se predale, poražene su ili su se povukle. U tom pogledu, područja borbi ne mogu se smatrati okupiranim teritorijom. Međutim, sporadičan lokalni otpor, čak i uspješan, ne utiče na stvarnost okupacije.

Uništenje imovine dozvoljeno je kada je apsolutno neophodno za ostvarenje vojnih ciljeva. „Vojna nužda” se definiše kao nužnost preduzimanja onih mjera koje su prijeko

potrebne za ostvarenje vojnih ciljeva, a koje su prema savremenim zakonima i običajima ratovanja legitimne. Ovo znači da je zabranjeno napasti objekat koji ne predstavlja vojni cilj, odnosno objekat koji po svojoj prirodi, lokaciji, namjeni ili korišćenju efikasno doprinosi vojnoj akciji i čije potpuno ili djelimično uništenje, zauzimanje ili neutralizacija u uslovima koji vladaju u to vrijeme pružaju određenu vojnu prednost. Prema tome, napad je zabranjen kada ne postoji razuman razlog na osnovu kojeg bi osoba koja priprema napad smatrala da se taj objekt koristi tako da stvarno doprinosi vojnoj akciji.

5.7. Prisiljavanje ratnog zarobljenika ili civila da služi u snagama neprijateljske sile

Ovo krivično djelo uključuje prisiljavanje jedne ili više zaštićenih osoba, činjenjem ili prijetnjom, da učestvuje u vojnim operacijama protiv vlastite zemlje ili snaga ili na drugi način služi u snagama neprijateljske sile.

5.8. Uskraćivanje prava ratnom zarobljeniku ili civilu na pravičan i redovan sudski postupak

Ovo krivično djelo sastoji se u uskraćivanju prava jednog ili više zaštićenih osoba na pravičan i redovan sudski postupak osporavanjem definisanih prava okrivljenog, naročito u Ženevskim konvencijama III i IV.

5.9. Protivpravna deportacija ili premještanje

Ženevska konvencija navodi krivična djela protivpravne deportacije i premještanja kao teške povrede. Ova krivična djela takođe su zabranjena članom 49 Ženevske konvencije, članom 85 Dopunskog protokola I i članom 17 Dopunskog protokola II. Ovi sporazumi i povezano običajno pravo zabranjuju protivpravno⁴ prisilno premještanje u kontekstu kako međunarodnih tako i unutrašnjih oružanih sukoba.

Teške povrede, nezakonita deportacija ili premještanje različita su krivična djela sa jasnim različitim obilježjem koji se odnosi na destinaciju raseljene osobe ili osoba. Za nezakonitu deportaciju radnja mora rezultirati premještanjem osobe preko državne granice, dok prisilno premještanje može biti unutar državne teritorije. Za oba krivična djela radnja koja vodi do premještanja nije motivisana bezbjednošću stanovništva ili vojnom potrebom, odnosno nuždom. *Mens rea* deportacije sastoji se u tome da počinilac mora namjeravati premjestiti osobu preko granice države, dok za prisilno premještanje počinilac mora namjeravati da premjesti osobu unutar granica države. Ni za jedno krivično djelo nije neophodno da počinilac ima namjeru učiniti premještanje trajnim.

5.10. Protivpravno zatvaranje civila

Izuzetne mjere zatvaranja civila mogu biti zakonite, ali samo u određenim okolnostima. Zatvaranje je nezakonito

⁴ Međunarodno humanitarno pravo dopušta prisilno premještanje u nekim okolnostima, Ženevska konvencija IV, član 42.

kada: ne postoji osnovana sumnja da je to apsolutno neophodno radi bezbjednosti; civil ili civili pritvoreni su bez osnovane sumnje da je to apsolutno neophodno radi bezbjednosti sile koja ih drži; ne može se smatrati da sama činjenica da je neka osoba državljanin neke neprijateljske strane ili se uz nju svrstava, ugrožava bezbjednost suprotstavljene strane i nije, stoga, valjan razlog za internisanje te osobe; da bi zatočenje bilo zakonito, mora postojati procjena da svaki privedeni civil predstavlja *konkretnu prijetnju* bezbjednosti sile koja ih drži; kada se u vezi sa zatočnim civilima ne poštuje zagarantovani postupak propisan članom 43 Ženevske konvencije IV, čak i ako je njihovo zatočenje u početku bilo opravdano.

Član 43 Ženevske konvencije propisuje da odluku o preduzimanju mjera zatočenja civila treba u najkraćem mogućem roku da ponovo razmotri odgovarajuće tijelo. Razumni rok koji bi trebalo omogućiti sili koja drži civile da bi utvrdila da li zatočeni civili predstavljaju opasnost za njenu bezbjednost, mora biti minimalan. Za navod da je krivično djelo protivpravnog zatočenja civila počinjeno nepoštovanjem obaveze da se omogući korišćenje garantovanog prava na postupak, nije potrebno utvrditi da li je postojalo i saznanje da je samo zatočavanje predmetnih zatočenika bilo protivpravno.

Činjenica da osoba koja radi u zatvoru gdje su civili protivpravno zatočeni, nije adekvatna osnova za utvrđivanje primarne krivične odgovornosti za ovo krivično djelo. Stražar koji propusti da preduzme radnje za koje nije ovlašten kako bi oslobodio zatočenike - nije počinio krivično djelo protivpravnog zatvaranja. S druge strane, osobe koje su direktno odgovorne za zatočenje mogu biti krivično odgovorne. To uključuje i osobe koje optuženog stvarno smjeste u pritvor bez postojanja razumnih osnova za vjerovanje da on predstavlja bezbjednosnu prijetnju.

5.11. Uzimanje civila za taoce

Taoци su lica koja su protivpravno lišena slobode, često samovoljno ili pod prijetnjom smrću. Osnovni element je upotreba prijetnje prema zatočenicima u svrhu iznude ustupka ili postizanja određene koristi. Situacija uzimanja talaca postoji kada osoba: zarobi ili pritvori drugu osobu i prijeti da će je ubiti, ozlijediti ili zadržati u zatočenju, uslovljavajući puštanje zarobljene osobe primoravanjem treće strane da nešto učini ili ne učini.

6. ZAJEDNIČKI ČLAN 3 ŽENEVSKIH KONVENCIJA

Kao što je ranije navedeno, ovi oblici kršenja zabranjeni su bez obzira na karakter (međunarodni ili unutrašnji) oružanog sukoba. Sva krivična djela obuhvaćena ovim djelom smatraju se kršenjem zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija kada njihovo izvršenje takođe ispunjava sedam pomenutih elemenata. To su sljedeća krivična djela: ubistvo, mučenje, silovanje, okrutno postupanje, povreda ličnog dostojanstva i uzimanje talaca.

6.1. Ubistvo

Isti su elementi ubistva kao krivičnog djela teške povrede, ratnog zločina ili zločina protiv čovječnosti. Za krivično gonjenje ubistva kao kršenja zajedničkog člana 3, tužilaštvo treba dokazati da žrtva nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima.

6.2. Mučenje

Elementi krivičnog djela mučenja isti su bez obzira na to kako se krivično procesuiraju (da li kao krivično djelo ratni zločin, teška povreda ili zločin protiv čovječnosti). Za krivično gonjenje mučenja kao kršenja zajedničkog člana 3, tužilaštvo treba dokazati da žrtva nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima.

6.3. Silovanje

Definicija elemenata krivičnog djela silovanja kao ratnog zločina ista je kao i kod silovanja kao krivičnog djela zločini protiv čovječnosti. Rimski statut izričito propisuje silovanje, seksualno ropstvo, prisilnu prostituciju, nasilnu trudnoću, nasilnu sterilizaciju i druge oblike seksualnog nasilja koji predstavljaju teško kršenje Ženevskih konvencija - kao kršenje zakona ili običaja rata.

6.4. Okrutno postupanje

Za krivično gonjenje okrutnog postupanja kao kršenja zajedničkog člana 3, tužilaštvo treba dokazati da žrtva nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima.

6.5. Povreda ličnog dostojanstva

Krivično djelo ratni zločin počinjen „povredom ličnog dostojanstva, naročito ponižavajućim i degradirajućim postupanjem”, zasniva se na zajedničkom članu 3 i Dopunskim protokolima I i II. Dakle, primjenjuje se u međunarodnim i unutrašnjim oružanim sukobima. Šire je od mučenja, nečovječnog postupanja i od nanošenja teških patnji ili teških tjelesnih ozljeda. Cilj je zaštita osoba od ponižavanja i podrigivanja, a da se pri tome ne povrijedi integritet, te tjelesno i duševno zdrave osobe. Krivično djelo mora ispuniti određeni objektivni nivo ozbiljnosti - da bi se smatralo povredom ličnog dostojanstva. Elementi ovog osnovnog krivičnog djela su: da je optuženi namjerno počinio ili učestvovao u djelu ili propustu za koje se uopšteno smatra da ima za posljedicu teško poniženje, degradaciju ili da na drugi način teško vrijeđa ljudsko dostojanstvo i da je bio svjestan toga da to djelo ili propust mogu imati takve posljedice.

Poniženje žrtve mora biti dovoljno jako da izazove zgražanje svake razumne osobe. Da bi se to ocijenilo, faktori koje je potrebno uzeti u obzir uključuju oblik nasilja, njegovo trajanje i stepen težine ili intenzitet i trajanje fizičkih i psihičkih patnji. Nasilje mora biti stvarno i ozbiljno. Međutim, ne postoji uslov minimalnog vremenskog trajanja ili uzrokovanja trajne patnje.

Prema Rimskom statutu, predmet poniženja takođe mogu biti mrtve osobe - tumačenje je da osoba ne mora biti

lično svjesna postojanja poniženja ili degradacije. U odluci po ovom pitanju, sud uzima u obzir kulturološku pozadinu žrtve.

6.6. Uzimanje talaca

Za krivično gonjenje krivičnog djela uzimanja talaca kao kršenja zajedničkog člana 3, tužilaštvo treba dokazati da žrtva nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima.

7. OSTALA KRŠENJA MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA

Krivična djela obuhvaćena u ovom poglavlju smatraju se ratnim zločinima pod uslovom da se utvrde zajednički elementi. Tu se ubrajaju krivična djela: bezobzirno razaranja gradova, naselja i sela; pljačkanje (otimačina); zauzimanje, uništavanje ili hotimično oštećenje zaštićenih ustanova i djela; protivpravni napadi na civile i civilne objekte; protivpravno zatvaranje civila; protivpravni rad zarobljenika (ropstvo); teroriziranje civilnog stanovništva i regrutovanje djece u oružane grupe.

7.1. Bezobzirno razaranja gradova, naselja i sela

Kršenje zabrane „bezobzirnog razaranja gradova, naselja i sela, koje nije opravdano vojnom nuždom” povezano je sa teškim kršenjem „zabrane” uništavanja i razaranja imovine širokih razmjera. Osnovni elementi su slični: radi se o razaranja nepokretne imovine velikih razmjera; razaranja nije opravdano vojnom nuždom i učinilac je djelovao s namjerom da uništi odnosnu imovinu.

Krivično djelo bezobzirnog razaranja gradova, naselja i sela ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom - dio je običajnog prava. Ovo krivičnog djelo uključuje krivična djela ratnih zločina propisanih čl. 46, 50, 53 i 56 Aneksa IV Haške konvencije iz 1907. godine.

7.2. Pljačkanje (otimačina)

Termin pljačkanje uključuje sve oblike protivpravnog prisvajanja imovine u oružanom sukobu, što povlači pojedinačnu krivičnu odgovornost, shodno međunarodnom krivičnom pravu. Elementi ovog osnovnog djela su: svi oblici prisvajanja privatne ili javne imovine ili novčanih sredstava; djelo prisvajanja je hotimično i prisvajanje je nezakonito⁵.

Pretpostavka za teško kršenje jesu okolnosti kada se imovina oduzima od velikog broja ljudi, čak i ako to ne ostavlja teške posljedice po svakog pojedinca. Pljačkanje uključuje termine „otimačinu” i „otimanje”. Paljenje i druga djela razaranja imovine, koja ne predstavljaju prisvajanje, nisu pljačka.

Prema Rimskom statutu, tužilaštvo mora dokazati da je počinitelj imao namjeru vlasniku oduzeti imovinu i prisvojiti je za privatnu ili ličnu upotrebu, bez pristanka vlasnika⁶.

⁵ Prema međunarodnom humanitarnom pravu, postoji opšti izuzetak od zabrane prisvajanja kada je prisvajanje opravdano vojnom nuždom, Haška konvencija IV, član 52.

⁶ ICC - Elementi krivičnih djela, član 8(2)(b)(xvi)(2)-(3).

7.3. Zauzimanje, uništavanje ili hotimično oštećenje zaštićenih ustanova i djela

Različiti ugovori i običajno pravo štite kulturna dobra. Zaštita kroz običajno pravo vidi se u zabrani vršenja neprijateljskih djela protiv kulturnih dobara iz člana 53 Dopunskog protokola I (u međunarodnim oružanim sukobima) i člana 16 Dopunskog protokola II (u unutrašnjim oružanim sukobima).

Prema Rimskom statutu, usmjeravanje napada na zaštićene objekte smatra se krivičnim djelom. Uništavanje i zauzimanje imovine neprijatelja koje nije opravdano vojnom nuždom - takođe se smatra krivičnim djelom⁷.

Haška konvencija i Dopunski protokol I daju različite definicije kulturnih dobara: član 1 Konvencije o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba iz 1954. godine odnosi se na dobra koja su „od velikog značaja za kulturnu baštinu”; član 53 Dopunskog protokola I odnosi se na objekte koji „čine kulturnu ili duhovnu baštinu”.

Prema Rimskom statutu, pod zaštićenim objektima smatraju se zgrade posvećene vjeri, obrazovanju, umjetnosti, nauci ili dobrotvornim ciljevima, istorijski spomenici, bolnice ili objekte gdje se skupljaju bolesnici i ranjenici, a koji nisu vojni ciljevi⁸. Ovo krivično djelo preklapa se sa krivičnim djelom protivpravnog napada na civilne objekte, osim što je objekat prethodnog krivičnog djela određeniji. Pretpostavka je da ustanove namijenjene bogoslužju imaju civilni karakter i stoga uživaju zaštitu koja im pripada prema članu 52 Dopunskog protokola I. Opšti civilni objekti ne smiju biti predmet napada, osim kada postanu vojni cilj.

7.4. Protivpravni napad na civile i civilne objekte

Zabrana napada na civile ne može se staviti van snage iz razloga vojne nužde. Prema međunarodnom običajnom pravu, strane sukoba: moraju cijelo vrijeme voditi računa o razlici između civilnog stanovništva i boraca i ne smiju napasti vojni cilj ako će napad vjerovatno prouzrokovati civilne žrtve ili štetu koja je neumjereno velika u odnosu na očekivanu vojnu prednost. Prema Dopunskom protokolu I, uslov je da napad stvarno rezultira posljedicom. Prisustvo nekih lica koja nisu civili među stanovništvom protiv kojeg je usmjeren napad - ne mijenja civilni karakter tog stanovništva. Međutim, pretežan broj stanovnika moraju biti civili. Da bi imao obilježja krivičnog djela ratnog zločina, takav napad mora biti izvršen hotimično uz spoznaju ili kada je nemoguće ne znati, da su cilj napada civili bez opravdane vojne nužde.

Prema Rimskom statutu ovo krivično djelo smatra se kršenjem zakona ili običaja rata i kao takvo samo štiti civile koji ne učestvuju direktno u neprijateljstvima i objekte koji nisu vojni objekti.

7.5. Protivpravno zatvaranje civila

Član 5 Dopunskog protokola II propisuje zaštitu civilima koji su privedeni ili zatočeni u toku oružanih sukoba,

⁷ ICC - Elementi krivičnih djela, član 8(2)(b)(xiii) i član 8(2)(e)(iv).

⁸ ICC - Elementi krivičnih djela, član 8(2)(b)(ix)(2).

uključujući i pravila o uslovima zatočenja ili pritvora. Ovo nije propisano u Rimskom statutu kao krivično djelo ratnog zločina u unutrašnjim sukobima; propisuje se samo kao krivično djelo ozbiljne povrede Ženevskih konvencija.

7.6. Prisiljavanje zarobljenika na protivpravni rad (ropstvo)

Krivično djelo prisiljavanje zarobljenika na protivpravni rad izvršeno je kada optuženi hotomično, činjenjem ili nečinjenjem, prisili zarobljenika na rad koji je zabranjen čl. 49, 50, 51 ili 52 Ženevske konvencije III. Bitno je uzeti u obzir sljedeće: u skladu sa međunarodnim humanitarnim pravom, neki oblici prisilnog rada su zakoniti u međunarodnim i unutrašnjim oružanim sukobima⁹; u nekim okolnostima od zarobljenika se može tražiti da rade, ako je to u njihovom interesu, pri čemu u obzir valja uzeti njihovu dob i pol, fizičku sposobnost i čin; uz pretpostavku da su ostali elementi ropstva ispunjeni, prisilni rad se smatra ropstvom samo ako je počinitelj prisilio žrtvu na zabranjen rad. Ova krivična djela nisu propisana Rimskim statutom, ali su priznata kao krivično djelo ratnog zločina pred ICC.

7.7. Regrutovanje ili prisiljavanje djece u oružane grupe

Prema Rimskom statutu, regrutovanje ili prisiljavanje djece ispod 15 godina starosti u nacionalne oružane snage ili njihovo korišćenje da aktivno učestvuju u neprijateljstvima - smatra se krivičnim djelom ratnog zločina¹⁰. Ova zabrana takođe je propisana u članu 77 stav 2 Dopunskog protokola I i članu 43 stav 3 Dopunskog protokola II. ICC objašnjava da se „regrutovanje” odnosi na prisilno regrutovanje.

7.8. Krivična djela ratnih zločina koji uključuju polno nasilje

Sve je više prihvaćen stav da različiti oblici seksualnog nasilja čine krivično djelo ratnog zločina. Polno iskorišćavanje žena redovno se vrši u vrijeme oružanih sukoba. Iako žene čine većinu žrtava seksualnog nasilja u predmetima koji se krivično gone pred međunarodnim sudovima, muškarci i djeca takođe su žrtve seksualnog nasilja.

Međunarodno krivično pravo izričito priznaje silovanje, seksualno ropstvo, prisilnu prostituciju, nasilnu trudnoću i druge oblike seksualnog nasilja izvršene u međunarodnom ili unutrašnjem oružanom sukobu - kao moguća krivična djela ratnih zločina. Polno nasilje može se koristiti kao „oružje rata” i naročito za cilj ima žene i djevojčice.

Da bi dokazali nasilje koje se zasniva na polu kao krivično djelo ratnog zločina, tužilaštvo mora utvrditi: posebne elemente osnovnog krivičnog djela (silovanje, seksualno ropstvo, nasilnu trudnoću, itd.), zajedničke elemente krivičnih djela ratnih zločina i oblik individualne krivične odgovornosti za optuženog.

Rimski statut izričito inkriminiše različite oblike seksualnog i polno zasnovanog nasilja kao ratne zločine, kako u kontekstu međunarodnog oružanog sukoba tako i unutrašnjeg oružanog sukoba - kao teške povrede Ženevskih konvencija.

8. ZAKLJUČAK

Bez obzira na to kako će se stvari dalje razvijati, već je stupanjem na snagu Rimskog statuta postavljen epohalni korak u kriminalizaciji međunarodnih zločina. Isto tako, ne mogu se previdjeti stanovite sporedne posljedice za razvoj krivičnog prava. U traganju za prihvatljivim rješenjima razbijena je nacionalna i naučna izolovanost i potaknute rasprave koje prelaze granice i mogu pridonijeti nalaženju modela za modernizovanje nacionalnih krivičnih zakonodavstava. Rimski statut će i u istoriji opšteg krivičnog i međunarodnog prava sigurno ostaviti trajne tragove.

LITERATURA

- Cryer, R. (2010). *An introduction to International criminal law and procedure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dormann, K. (2003). *Elements of war crimes under the Rome statute of the International Criminal Court - Sources and commentary*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ignjatović, A., Kokolj, M. i Đurić, B. A. (2009). *Međunarodno krivično pravo, prvo izdanje*. Novi Sad: Privredna akademija.
- La Haye, E. (2008). *War crimes in internal armed conflicts*. Cambridge University Press.
- Lopičić, J. (2005). *Krivičnopravna zaštita ratnih zarobljenika u jugoslovenskom krivičnom pravu*. Beograd.
- Simović, N. M., Blagojević, M. i Simović, M. V. (2013). *Međunarodno krivično pravo, drugo izdanje izmijenjeno i dopunjeno*. Istočno Sarajevo: Pravni fakultet.
- Stojanović, Z. (2012). *Međunarodno krivično pravo*. Beograd: Pravna knjiga.
- Stojanović, Z. (2011). *Krivično pravo - Opšti dio*. Beograd: Pravna knjiga.
- Stojanović, Z. (2011). *Krivično pravo - Posebni dio*. Beograd: Pravna knjiga.
- Škulić, M. (2005). *Međunarodni krivični sud*. Beograd: Pravni fakultet – Dosijske.

⁹ Ženevska konvencija IV, čl. 40 i 51; Dopunski protokol II, član 4(2)(f), 5(1)(e).

¹⁰ Rimski statut, član 8 st. 2 tačka b (xxvi)

War Crimes in Roman Statute of the International Criminal Tribunal

Miodrag N. Simović¹, Vladimir M. Simović², Milena Simović³

¹Vice-President of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina and Full Professor of the Faculty of Law of Banja Luka, Corresponding Member of the Academy of Sciences and Art of Bosnia and Herzegovina and Foreign Member of the Russian Academy of Natural Sciences, Banjaluka, Bosnia and Herzegovina, vlado_s@blic.net

²Prosecutor in Prosecutor's Office of BiH and Assistant Professor at the Faculty for Security and Protection in Banja Luka, Banjaluka, Bosnia and Herzegovina

³Ph.D., Deputy Director in Secretariat for Legislation of the Government of Republika Srpska and Associate Professor at the Faculty of Security and Protection in Banja Luka, Banjaluka, Bosnia and Herzegovina.

Summary: For a long time in the international criminal public there is an initiative for existence of permanent international criminal tribunal that would have jurisdiction over the crimes within the territories of member states of the United Nations. This idea was made true only when the Roman Statute of the International Criminal Tribunal entered into force. This Statute is an international agreement establishing the International Criminal Tribunal. The Statute determines jurisdiction, structure and functions of this court. The Statute gives the Court jurisdiction over criminal offences like genocide, crimes against humanity, war crimes and aggression. The Roman Statute suggests that the obligation of each state is to implement its jurisdiction in criminal matters over those being responsible for commission of international crimes. It also emphasizes that the International Criminal Tribunal supplements national jurisdiction in criminal matters. Member States of the Assembly of State Members should ensure an efficient investigation and, if necessary, prosecution of perpetrators of criminal offences being under jurisdiction of the International Criminal Tribunal without intervening with jurisdiction of this court.

Key words: war crimes, International Criminal Court, Rome Statute, the Geneva Conventions, a felony.